

บทที่ 1

ความสำคัญของปัญหา

1.1 หลักการและเหตุผล

วิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ซึ่งโลกกำลังประสบอยู่นี้ มีสาเหตุสำคัญเกิดจากธรรมชาติเองและการกระทำโดยฝีมือมนุษย์ สิ่งที่น่าสังเกตจากวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นนี้คือ ถ้ามีสาเหตุมาจากธรรมชาติ แม้จะมีความรุนแรงเพียงใดก็ตาม การกลับฟื้นคืนสภาพ (Resilience) จะเป็นไปได้ค่อนข้างเร็ว ซึ่งต่างจากการกระทำของมนุษย์ การพลิกฟื้นคืนสภาพสู่ความเป็นธรรมชาติมักใช้เวลายาวนาน หรืออาจเป็นไปได้เลย (มนัส สุวรรณ, 2541)

ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ นับว่าเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีพของมนุษย์ ทรัพยากรดังกล่าวมีความสัมพันธ์ และเอื้ออำนวยต่อกันอย่างคุณภาพ ป่าไม้ที่สมบูรณ์จะป้องกันดินจากการกัดเซาะพังทลายโดยน้ำฝน ช่วยดูดซับน้ำฝนไว้หล่อเลี้ยงลำห้วยลำธาร ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ดังนั้น ป่าไม้จึงถือได้ว่าเป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญ การทำลายทรัพยากรป่าไม้จึงทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรดินและทำให้เกิดตะกอนในลำน้ำและอ่างเก็บน้ำตลอดจนความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีลักษณะเป็นภูเขาหิน มีความลาดชัน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของประเทศ คือ ปิง วัง ยม น่าน ที่ผลิตน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ พรรณพืชอันมีค่า เครื่องเทศ สมุนไพร พันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ซึ่งถ้าไม่มีการจัดการที่ดีพอ ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้ บริเวณพื้นที่สูงยังเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยและชาวไทยภูเขาที่ต่างเผ่าต่างวัฒนธรรมจำนวนหลายแสนคน ซึ่งได้อาศัยทำกินทั้งแบบถาวร และไร่เลื่อนลอย ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ต้องระวังในเรื่องความมั่นคงทางชายแดน

ภาพรวมปัญหาการใช้ทรัพยากรป่าไม้และที่ดินในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์

ภาคเหนือแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ ลำปาง ลำพูน ดาก ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก อุตรดิตถ์ สุโขทัย สวรรคโลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร และอุทัยธานี

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนบนเป็นเทือกเขาสูงชัน มีที่ราบระหว่างหุบเขาเล็กน้อยมีพื้นที่ประมาณร้อยละ 105,093 ตร. กม. (65,683,107 ไร่) หรือคิดเป็นร้อยละ 61.02 ของพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมดจากการจำแนกลักษณะพื้นที่ สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1) พื้นที่ราบ (Low Land) มีพื้นที่อยู่ประมาณ ร้อยละ 8.91 ของพื้นที่ โดยมากเป็นบริเวณลุ่มน้ำต่าง ๆ ซึ่งมีความลาดชันน้อยกว่า 15 องศา ส่วนใหญ่จะอยู่ในจังหวัดเชียงราย, เชียงใหม่ และลำปาง

2) พื้นที่ดอนหรือเนินเขา (Up Land) มีพื้นที่อยู่ประมาณ ร้อยละ 29.91 ของพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินเขาผสมที่ราบ สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกันไป มีความลาดชันไม่เกิน 20 องศา และสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 700 เมตร ส่วนใหญ่จะอยู่ในจังหวัดเชียงราย ลำปาง ดาก และ เชียงใหม่

3) พื้นที่ภูเขาสูง (High Land) มีพื้นที่อยู่ประมาณ ร้อยละ 61.18 ของพื้นที่ โดยทั่วไปจะเป็นป่าดัดน้ำถาวร มีความลาดชัน 20 องศา ขึ้นไป และสูงจากระดับน้ำทะเลเกิน 700 เมตร ส่วนใหญ่จะอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ดาก น่าน และเชียงราย

ตารางที่ 1. แสดงพื้นที่แต่ละระดับของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน

จังหวัด	พื้นที่ราบ		พื้นที่ดอน		พื้นที่ภูเขาสูง	
	(ตร. กม.)	%	(ตร. กม.)	%	(ตร. กม.)	%
เชียงใหม่	1,982.1	8.62	4,278.7	18.61	16,730.2	72.77
เชียงราย-พะเยา	3,524.4	18.74	6,546.7	34.82	8,732	46.44
ลำพูน	674.5	15.3	2,095.9	52.00	1,437.6	32.61
ลำปาง	1,259.6	10.05	5,665.8	45.26	5,592.6	44.68
แพร่	813.6	13.91	2,936.6	50.22	2,097.8	35.87
น่าน	380.9	3.26	2,798.9	23.94	8,513.2	72.01
แม่ฮ่องสอน	120.8	0.91	1,333.8	10.09	11,767.4	89
ดาก	609.5	3.9	5,575.8	35.72	9,425	60.38
รวม	9,365.4	8.91	31,431.9	29.91	54,695.8	61.18
รวม (ไร่)	5,853,375		19,644,937		40,184,875	

ที่มา : รายงานผลการศึกษาวิเคราะห์ การเกษตร การใช้ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (มีนาคม 2531)

ความสำคัญของภูมิภาคถึงแม้ว่าภูมิภาคนี้จะมีพื้นที่เพียงร้อยละ 21 ของพื้นที่ประเทศ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงชัน จึงเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญถึง 4 สาย คือ แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน ซึ่งไหลมารวมกันที่ จังหวัดนครสวรรค์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง รวมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา กล่าวได้ว่าเป็นเส้นเลือดที่สำคัญที่สุดต่อพื้นที่การเกษตรในเขตที่ราบลุ่มภาคกลาง และยังเป็นสายน้ำที่มีความสำคัญต่อการนำมาใช้ด้านการอุปโภคบริโภคของกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล และยังเป็นแหล่งน้ำกก และอิงไหลผ่านพื้นที่การเกษตรตอนบนของภาคและไหลลงสู่แม่น้ำโขง นอกเหนือจากประโยชน์ด้านการเกษตรกรรม ทั้งในภาคเหนือและภาคกลางแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนบนปลูกถั่วได้ด้วยทรัพยากรป่าไม้ชนิดต่างๆ โดยเฉพาะไม้สัก ซึ่งในอดีตนั้นได้ทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมหาศาล แต่ในปัจจุบันได้ร่อยหรอลงไปมาก ประการสำคัญคือพื้นที่ป่าไม้อันกว้างใหญ่ไพศาลของภาคนี้ เป็นหน่วยคอยควบคุมระบบนิเวศน์ที่สำคัญ ถึงแม้ในปัจจุบันนี้มีพื้นที่ป่าไม้ในภาคนี้ประมาณร้อยละ 60 ซึ่งเป็นภูมิภาคเดียวในประเทศไทยที่มีพื้นที่ป่าไม้เป็น ร้อยละ 40 ขณะที่พื้นที่ป่าไม้มารวมทั้งประเทศมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น อย่างไรก็ตามนอกจากความสำคัญทางเศรษฐกิจและนิเวศวิทยาแล้ว ภูมิภาคยังมีลักษณะเด่นทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และยังประกอบด้วยกลุ่มชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละเผ่าก็มีวิถีชีวิตและวิธีการผลิตเป็นของตนเอง

พื้นที่ลุ่มน้ำ ปิง วัง ยม น่าน มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 66.5 ล้านไร่ ซึ่งโดยหลักวิชาการแล้วในพื้นที่ลุ่มน้ำควรมีพื้นที่ไร่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารประมาณร้อยละ 28 หรือ 18.62 ล้านไร่ แต่ปัจจุบันพบว่า สภาพพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารมีพื้นที่ป่าลดลงเหลือเพียง 12.5 ล้านไร่ หรือ ร้อยละ 18 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ สภาพปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าว นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นสาเหตุต่อเนื่องที่ทำให้เกิดปัญหาทางนิเวศน์ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีความเป็นสหสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การขาดสมดุลทางธรรมชาติและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ตลอดจนสร้างความเสียหายและเกิดภัยพิบัติจาก ดิน น้ำ ลม ไฟ ดังที่เป็นข่าวปรากฏอยู่เสมอ สาเหตุของปัญหาที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว คือ การกระทำของมนุษย์ ซึ่งมีรากเหง้าของปัญหาเกิดจากการขาดภูมิปัญญา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ร่วมกับปัจจัยของการมีโอกาที่จะกระทำผิด การปราศจากการควบคุม และการกล่าวอ้างว่ามีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจำแนกสาเหตุย่อยๆ ได้ ดังนี้

1) สาเหตุทางพฤติกรรม

1.1) การขยายพื้นที่เกษตรกรรมในเขตพื้นที่ต้นน้ำลำธารของประชากรชาวเขาและชาวไทยพื้นราบ ซึ่งมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการขาย

1.2) ไฟป่าซึ่งเกิดจากการจุดเผาเพื่อทำไร่ เพื่อล่าสัตว์หรือเพื่อมุ่งหวังผลต่างๆ โดยปราศจากการควบคุมและรับผิดชอบ

1.3) การบุกรุกเข้าครอบครองพื้นที่เขตป่าสงวนโดยวิธีการต่างๆ ทั้งจากผู้มีอิทธิพล นายทุน ตลอดจนประชากรในพื้นที่ซึ่งขายที่ทำกินเดิม และบุกรุกเข้าไปหาที่ทำกินใหม่

1.4) การลักลอบตัดไม้เพื่อการค้า

2.) สาเหตุจากรากเหง้าทางความคิด และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้ประชากรในชุมชนกระทำการอย่างผิด

2.1) เกิดจากการที่ประชากรในชุมชนในเขตป่าไม้ขาดภูมิปัญญาอันเป็นความสำนึกที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ และขาดความรู้ทางเทคนิคที่จะจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ อย่างสอดคล้องกับการผลิตที่ตอบสนองวิถีชีวิตอย่างยั่งยืน และสันติสุข

2.2) เกิดจากการมีโอกาที่จะกระทำผิดต่อพื้นที่ป่า ไม้ในลักษณะต่างๆ

2.3) เกิดจากการขาดการควบคุมมิให้กระทำผิด หรือประพฤตินิยมชอบอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4) เกิดจากการมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน ขาดแคลน ตลอดจนความต้องการต่าง ๆ

เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการพัฒนาประเทศ และเป็นสังคมที่ยั่งยืน(Sustainable Society) ซึ่งหมายถึงสังคมที่มีการจัดการเศรษฐกิจและประชากรของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือสังคมที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกของสังคมปัจจุบัน โดยไม่ทำให้สมาชิกสังคมรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ขอมลลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง (พระธรรมปิฎก,2539) ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงตระหนักถึงความสำคัญเร่งด่วน ในการแก้ปัญหาต้นน้ำลำธารทางภาคเหนือของประเทศ ที่ต้องการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารให้คืนสู่สภาพเดิมโดยเร็ว ขณะเดียวกันก็เน้นการแก้ไขปัญหาค้นเหตุรากเหง้าของปัญหาและใช้การพัฒนา ซึ่งตรงต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น อย่างสอดคล้องกับมาตรการและนโยบายที่รัฐได้กำหนดไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

อาศัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2532 ได้กำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด แนวคิดเพื่อพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง โดยมอบหมายให้สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ เป็นผู้ประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

ล้อม และสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาและเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ จัดทำแผนโครงการแก้ไข ปัญหาตามแผนแม่บท เพื่อพัฒนาชุมชนถึงแควดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2535-2539 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2535 กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ โดยกรมป่าไม้ได้นำโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงเข้าร่วมในแผนแม่บทและมอบ ให้ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เห็นชอบ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2534

โครงการฯ ได้ดำเนินงานตามแผนแม่บท ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2535 - 2539) และต่อเนื่องมา จนถึงแผนแม่บทฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมีพื้นที่ดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ครอบคลุม พื้นที่ 20 จังหวัด ทั่วประเทศ ในขณะที่ได้ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัด ตาก ดำเนินการในหมู่บ้านเป้าหมายจำนวน 130 หมู่บ้าน มีแนวทางการดำเนินงานที่มุ่งเน้นให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย ตัวชุมชนเพื่อชุมชน ด้วยการพัฒนาความคิด การสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนบนพื้นที่สูง ให้ความรู้ ความเข้าใจในประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ อีกทั้งสามารถวางแผนการจัดการ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดความสงบสุขของชุมชน และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง 2540 : 1)

หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ส้าน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหน่วยงานสนามของ ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ ได้รับแผนดำเนินงานตามโครงการ วนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ให้ดำเนินงานในหมู่บ้านเป้าหมาย ตั้งแต่ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2535 - 2539) รวม 4 หมู่บ้านคือ บ้านลีซอห้วยส้าน บ้านลีซอแม่มอญ เขตอำเภอเมืองเชียงราย บ้านอีโก้ห้วยส้าน และบ้าน ถั่วคอกยชมภู ในเขตอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

การดำเนินงานแก้ไขปัญหาระยะที่ 1 (พ.ศ. 2535 - 2539) ประสบความสำเร็จในระดับ หนึ่ง แต่ยังคงมีอีกหลายปัญหาที่เหลืออยู่ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การแก้ไขปัญหานั้นผ่านมายังไม่ประสบ ความสำเร็จอย่างสมบูรณ์คือ การบริหารงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ที่ดำเนินการแก้ไขปัญหา ไปตามบทบาทหน้าที่เฉพาะคน โดยไม่ได้มีการประสานทั้งในระดับนโยบาย และแนวทางการ ปฏิบัติร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งไม่ได้มุ่งแก้ไขปัจจัยอันเป็นรากเหง้าของปัญหาได้แก่ การขาดภูมิปัญญาในส่วนที่เป็นจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม นอกจากนี้แผนการดำเนินการที่ ผ่านมายังมองการแก้ไข โดยเน้นการควบคุมบังคับและทำแผนงานแบบบริการ คือมุ่งทำให้ชุมชน

ยิ่งกว่าการสร้างแผนพัฒนาที่กระตุ้นเร้าภูมิปัญญา และสนับสนุนให้ทุกคนได้พัฒนาตนเอง (สรุปผลการดำเนินงานโครงการ, 2540)

ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้สังเกตได้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม จากการประเมินผล งานของโครงการฯ ใน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย ปรากฏว่าชาวบ้านลือชอห้วยसान ให้ความร่วมมือและ ปฏิบัติตามแผนงานของโครงการฯ ก่อนข้างต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นทั้ง 3 แห่ง แม้ว่าการดำเนินงานจะใช้ เจ้าหน้าที่ประสานงานป่าไม้ รูปแบบและวิธีการอย่างเดียวกันทุกประการก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องค้น หาคำตอบให้ได้ว่า ชาวบ้านลือชอห้วยसानมีความคิดเห็นและทัศนคติอย่างไรบ้างต่อการดำเนินงาน ของโครงการฯ มีอะไรบ้างที่ชาวบ้านเห็นด้วยและไม่ยอมรับในสิ่งใดบ้าง หรือต้องการเสนอแนว ทางและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง รวมทั้งการแสวงหาแนวทางให้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแก่ชุมชน และสิ่งแวดล้อมตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่सान จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตาม โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยจาก การดำเนินงานตาม โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงกับความเห็นของหัวหน้าครัวเรือนต่อการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา-อุปสรรค และข้อเสนอแนะของหัวหน้าครัวเรือน ต่อการ ดำเนินงานตามโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยจากการดำเนินงานของ โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง

1.4 ขอบเขตในการวิจัย

4.1 การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือน ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตาม โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ล้าน จังหวัดเชียงราย

4.2 ประชากรทั้งหมดที่นำมาศึกษาคือ หัวหน้าครัวเรือนของบ้านลีซอห้วยล้าน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 83 ครัวเรือน

4.3 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และผลจากการดำเนินงานตามกิจกรรมของโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ที่มีผลต่อความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนบ้านลีซอห้วยล้าน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยแบ่งตัวแปรออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ประกอบด้วย

- ระยะเวลาที่อยู่อาศัย
- ระดับการศึกษา
- การเป็นสมาชิกกลุ่ม
- การเป็นกรรมการหมู่บ้าน
- อาชีพ
- การได้รับข้อมูลข่าวสาร
- ประสบการณ์ในการเข้ารับบริการฝึกอบรมดูงานจากโครงการฯ
- การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประสานงานวนศาสตร์ชุมชน

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง

5. นิยามศัพท์

โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง หมายถึง โครงการที่ได้จัดตั้งขึ้นตามแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ภายใต้การดำเนินงานของหน่วยจัดการต้นน้ำ สังกัดส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้ ซึ่งดำเนินการในท้องที่ 4 อำเภอ ของจังหวัดเชียงราย ระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2541

ความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความเชื่อหรือความรู้สึกละเฉพาะของหัวหน้าครัวเรือนบ้านลีซอห้วยล้าน โดยแสดงออกมาใน 4 ลักษณะคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ตามแนวทางการดำเนินงาน โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ของชาวบ้านลีซอห้วยส้าน หมู่ 1 ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ข่าวสารของหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่าไม้) จากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร โดยนับเป็นจำนวนครั้งในรอบ 1 สัปดาห์ และการเข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน โดยนับเป็นจำนวนครั้งในรอบ 1 ปี

ขอบเขตพื้นที่ถือครองการเกษตร หมายถึง ขนาดพื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพการเกษตรของครัวเรือน

ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรมและดูงาน หมายถึง จำนวนความถี่ (ครั้ง) ที่ผู้ให้ ข้อมูลเคยเข้าร่วมการฝึกอบรมและดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในด้าน ป่าไม้และด้านอื่น ๆ ในรอบ 1 ปี

หน่วยจัดการต้นน้ำ หมายถึง หน่วยงานสนามของส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่ฟื้นฟู ปรับปรุงสภาพป่าบริเวณเทือกเขาที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดของน้ำห้วยส้าน

4.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

